

RECENZIE SPRÁVY

Andrej FADIN: Tretí Rím v treťom svete (Tretij Rim v tretem mire, Letnij sad, Moskva 1999, 381 strán, ISBN 5-89740-030-X

Napriek tomu, alebo zrejme najmä kvôli tomu, že matka autora bola z rodiny, na ktorú priamo doľahol stalinový teror, a otec bol pracovníkom Ústredného výboru KSSZ v Moskve (jeho meno je spojené so straníckou zahraničnopolitickou činnosťou Moskvy), sa Andrej Fadin (nar. 1953) obšmietať okolo tzv. neformálnych združení. Jeho svetonázor formovalo tajné čítanie Súostrovia Gulag A. Solženicyna, knihy G. Orwella a americké fiasko vo Vietname. V rokoch 1980-1982 sa pokúšal v Sovietskom zväze o nevídanú vec – zorganizovať vydávanie nezávislých analytických časopisov *Varianty a Lavá zákruta*. Tento pokus sa skončil v roku 1982 väzením, z ktorého sa *mladý socialista* A. Fadin dostáva po smrti L. I. Brežneva

na základe amnestie. V období prestavby zakladá a vedie klub *Perestrojka*, pomocou ktorého pomáha rozkývať loďku postbrežnevovského Sovietskeho zväzu. Je spoluzakladateľom (aj dnes vplyvného) periodika *Kommersant*, kde sa prejavil ako talentovaný novinár, ktorý svoje názory opieral o argumenty a vedomosti, nie o pocity (absolvoval MGÚ v Moskve). Za svoje novinárske majstrovstvo bol v roku 1996 ocenený Zväzom žurnalistov Ruska a v roku 1997 cenou *Za profesionálnu čestnosť a brádnosť* Akadémie slobodnej tlače v Moskve.

Kniha *Tretí Rím v treťom svete* je súborom publikovaných a nepublikovaných rukopisov politológa a historika, ktorými sa snaží diagnostikovať

aktuálnu polohu Ruska. Na jednej strane veľmocenský komplex zhmotnený do ideológie Tretieho Ríma v kontrastu s priznaním, že tretí – rozvojový – svet je to, čo je najbližšie k súčasnému Rusku. Ide nielen o sympatické, ale najmä o pravdivé priznanie. Autor rozmyšľa nad ruinami impéria, pritom si kladie aj otázku, čo s týmito ruinami (smeťím?): *...ak nie sme Západ a na druhej strane už nie sme protiváhou Západu, tak kto sme v tomto svete...?* (str. 85)

Svoju knihu rozčlenil autor na tri základné kapitoly: *Čečenská plš, Znovuzrodenie prostredníctvom katastrofy a Prílohy z časopisov*. V knihe sa pokúša ozrejmiť verejné a zákulisné mechanizmy politického boja, organizáciu a uskutočnenie najdôležitejších politických kampaní, nevynímajúc predchádzajúce parlamentné, gubernátorské a prezidentské voľby. Svojsky fadinovsky analyzuje ich výsledky a vplyv na ďalší hospodársky a politický rozvoj krajiny. Mapuje činnosť vládnucich elít a opozície, politických vodcov, prezidentských a parlamentných štruktúr, strán a hnutí.

Vojna v Čečensku, ktorá neobyčajne silno traumatizuje ruskú inteligenciu, je témou prvej kapitoly (s. 11-82). Celkom jedenásť samostatných časopiseckých článkov s témou čečenskej tragédie mapuje dušu disidenta A. Fadina. Jeho pokusy pochopiť, čo sa v Čečensku (a Kremli) v období prvej vojny dialo, a najmä prečo zomierali stovky civilistov a vystrašených „fede-

rálov“ (*nováčikovia – vojaci základnej prezenčnej služby regulárnej ruskej armády*). Fadinovske nóvum – novinárska reportážna politológia – potvrdzuje, že je možné na relatívne malej ploche formulovať pomerne silné empirické závery, keď autor parafrázuje viceprezidenta Inguška Borisa Agapova a je presvedčený, že: *...táto vojna nie je vojnou za čečenský ľud, ale za čečenskú zem – bez národa. Zem musí ostať v zostave Ruskej federácie. A čo sa týka národa – to sa uvidí. Bez nebo by to bolo lepšie, ideálne.* (s. 27)

Druhú a nosnú časť práce tvoria úvahy nad rozbitou a degradovanou veľmocou. Keby sme si v tejto súvislosti urobili hlbšiu analýzu doterajšej novinársko-analytickej knižnej produkcie ruských vydavateľstiev, určite by sme sa dopracovali k poznatku, že v Rusku chcú všetci písania schopní ľudia urobiť bilanciu 20. storočia a prognózovať, čo a ako bude s Ruskom v 21. storočí. A. Fadin sa z tejto schémy nevymyká. V prvom rade sa sám seba pýta, prečo a za čo bol v 20. storočí prekliaty ruský národ (táto esencia je rozpracovaná v podkapitole *Prečo katastrofa?* [s. 110-115]). Odpoveď sa snaží hľadať aj v sociálnom zmysle postsovietskych vojen (opäť návrat k Čečensku). Fadin vníma tragickosť situácie tak, že sociálne *... je vojna sebestačná. Z tohto pohľadu je ju ľahšie začať, než skončiť...* (s. 147)

Autorov sumarizujúci pohľad na Rusko sa nachádza v časti *Imitovaná demokracia* (s. 278-284). Dôvo-

dy predstierania demokracie vidí v tradícii byrokratizmu. *V našej krajine bol silný import organizačných foriem zo Západu začatý Petrom. Nebol to však dovoz politických inštitútov, ale hromadný dovoz byrokratického aparátu...* (s. 281)

Záverová tretina knihy sa venuje autorovej reflexii na konkrétny politický život Ruska s jeho mŕnivkami (*voľby do ŠD, voľby prezidenta, podpis dokumentov medzi Bieloruskom a Ruskom, posilňovanie a strata pozícií J. Lužkova*).

Autor si napriek konkrétnostiam vytvoril priestor na zamyslenie sa nad tým, či Rusko potrebuje (kto a ako ju vypracuje) jednotnú štátnu ideológiu. Napriek tomu, že V. Putin vyhral prezidentské voľby až na jar 2000, A. Fadin už v roku 1999 (knihy bola zadaná do tlače 15. 8. 1999) upozorňuje na *...nárast kultu Pinocheta medzi ruskými liberálmi...* (s. 370)

Fadin končí svoju knihu slovami: *Nikomú nechcem vnucovať svoj*

názor na to, čo je dobré a čo je zlé... (str. 381) Jeho nadhľad predurčuje tento materiál okrem iného k zamysleniu sa nad tým, prečo ruskej spoločnosti (a nielen ruskej) momentálne chýbajú authority – osobnosti, ktoré by dokázali určiť tempo a smer hľadania. Podľa toho, v akej kondícii je Rusko dnes, ako je nasmerované a aká je paradigma jeho pohybu, sa zdá, že Andrej Dmitrijevič Sacharov zomrel príliš skoro a Boris Nikolajevič Jelcin bol pri moci príliš dlho.

Vízia Tretieho Ríma je neustále pod tlakom reanimácie, ale zdá sa, že skôr na domáce použitie. Základnou je totiž otázka, prečo by sa Moskva mala stať centrom s príťažlivosťou. Takúto odpoveď A. Fadin nenašiel. Napriek tomu ide o knihu – pohľad za oponu duše ruského intelektuála – ktorá si zaslúži čitateľskú pozornosť.

■
Peter Juza*

D. Nováčková, D. Futej, M. Geistlinger, V. Kunová, C. Cressati, R. Zahoráková, P. Komorník: Európska integrácia od Ríma cez Maastricht po Amsterdam, Eurounion, Bratislava 2000, 341 strán, ISBN 80-88984-13-0

Zásadné spoločenské a politické zmeny v Slovenskej republike po roku 1989 ovplyvnili aj prestavbu výchovy a vzdelávania na sloven-

ských vysokých školách. Vysoké školy v Slovenskej republike začali postupne zosúladovať svoje učebné osnovy s osnovami renomovaných

* Peter Juza; Mgr., CSc., Zabraničný výbor Národnej rady Slovenskej republiky

vysokých škôl a univerzít v zahraničí, najmä s osnovami členských štátov Európskej únie.

Niektoré vybrané vysoké školy v Slovenskej republike zaviedli výuku Európskeho práva a Európskej integrácie. Zavedenie nových študijných odborov bolo determinované najmä medzinárodnopolitickou orientáciou Slovenskej republiky, ktorá sa pripravuje na členstvo v Európskej únii, a zároveň aj spoločenskými potrebami trhu práce v Slovenskej republike.

Za účelom prístupnosti základných informácií o európskom práve a európskej integrácii vysokoškolskí pedagógovia z univerzít zo Salzburgu, Bratislavy, Udine a Banskej Bystrice spracovali prvé knižné vydanie publikácie s názvom *Európska integrácia od Ríma cez Maastricht po Amsterdam*.

Toto spoločné dielo je výsledkom medzinárodnej spolupráce a z hľadiska širších súvislostí je dôkazom toho, že Slovenská republika sa integruje nielen politicky, ekonomicky a hospodársky, ale že aj akademická pôda je miestom, kde rezonujú problémy európskeho práva a európskej integrácie. Ak by som mal uviesť podnadvpis na spoločné dielo, tak by znel určite takto: „Európska integrácia od Salzburgu cez Udine a Bratislavu až po Banskú Bystricu“. V tejto súvislosti je potrebné vnímať aj správne zostavenie autorského kolektívu a spolutvorcov publikácie, pretože vedúca autorského kolektívu D. Nováčková zostavila autorský kolektív nielen z odborníkov z vysoko-

kých škôl, ale aj z odborníkov z aplikáčnej praxe. Na tvorbe medzinárodného diela sa podieľali aj pracovníci štátnej správy z oblasti legislatívy, ktorí svojimi kritickými pripomienkami a odbornými radami prispeli ku skvalitneniu publikácie.

Samotný názov publikácie *Európska integrácia od Ríma cez Maastricht po Amsterdam* dokumentuje, že dielo podáva základné informácie od vzniku Európskych spoločenstiev až po súčasnosť. Autori sústreďujú pozornosť hlavne na aktuálne trendy vývoja integrácie na európskom kontinente, ako aj na zmeny v Európskej únii, ktoré priniesla Amsterdamská zmluva.

Publikácia je svojou obsahovou štruktúrou kompatibilná so zahraničnými publikáciami tohto druhu, najmä s nemeckými, rakúskymi a anglickými.

Je rozdelená na dve časti. Prvá časť je zameraná na inštitucionálne právo ES a druhá časť na materiálne právo ES, t. j. popisuje základné aspekty vnútorného trhu a politiky Spoločenstva.

Prvá kapitola od talianskeho autora C. Cressatiho interpretuje základné zásady európskeho federalizmu. Druhá kapitola D. Nováčkovej podáva stručný výklad o rozdieloch medzi európskou integráciou a medzinárodnou kooperáciou.

Z hľadiska prístupového procesu Slovenskej republiky do Európskej únie považujem kapitolu V. Kunovej o zblížovaní práva za aktuálnu a najmä oceňujem jej teoretický výklad o priamom

a nepriamom účinku európskeho práva, pretože táto teória ešte nebola v Slovenskej republike publikovaná.

Nasledujúce kapitoly D. Nováčkovej o inštitucionálnom systéme ES doplnené časťou D. Futeja o finančných inštitúciách podávajú prehľad a informácie o orgánoch, ktoré zabezpečujú činnosť Európskej únie.

M. Geistlinger, popredný rakúsky odborník na medzinárodné právo a na právo východnej Európy, sa vo svojej kapitole pod názvom *The borderline between law and politics concerning the European Union revisited* zaoberá postavením národného práva a európskeho práva.

Ďalšia kapitola D. Nováčkovej o vnútornom trhu systematicky popisuje štyri základné slobody vnútorného trhu, t. j. voľný pohyb tovarov, osôb, služieb a kapitálu. Značnú pozornosť v tejto kapitole venuje finančným službám a voľnému pohybu kapitálu.

Túto kapitolu doplnila R. Zahoráková časťou o hospodárskej súťaži, ktorá je nevyhnutnou podmienkou pre správne fungovanie vnútorného trhu.

Aktuálnej problematike o menovej únii a etapám zavádzania spoločnej menovej jednotky EURO sa v širšom kontexte venuje D. Futej v kapitole pod názvom *Menová politika*.

D. Nováčková rozpracovala samostatné kapitoly o politikách Spoločenstva, obsahom ktorých sú: spoločná obchodná politika, dopravná politika, hospodárska politika, politika zamest-

nanosti, sociálna politika, politika životného prostredia a ochrana spotrebiteľa.

P. Komorník je autorom kapitoly o regionálnej politike a politike štrukturálnych fondov, ktorá obsahuje základné informácie o cieľoch regionálnej politiky a systéme a mechanizmoch čerpania finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov.

Záverečnú kapitolu publikácie napísala D. Nováčková a popisuje v nej rozpočtové zásady a procedurálne postupy schvaľovania rozpočtu Spoločenstva so zreteľom na kontrolné mechanizmy.

Publikácia kolektívu autorov *Európska integrácia od Ríma cez Maastricht po Amsterdam* vydaná vydavateľstvom Eurounion, Bratislava 2000 má dvojakú pozitívnu hodnotu. Jedna je v sprístupnení základných informácií o Európskej únii a druhá spočíva v tom, že je príspevkom akademickej obce do integrovanej Európy bez hraníc. Ak publikáciu hodnotíme z rozsahu vyplnenia medzery potrebných informácií pre slovenského čitateľa, v širšej súvislosti vyjde najavo, že problematika európskeho práva a európskej integrácie v danej publikácii nie je v celej šírke vyčerpaná.

Významným kladom publikácie je, že systematickým spôsobom podáva informácie o sekundárnej legislatíve ES v rôznych sektoroch. Aj napriek celkovému pozitívnemu dojmu sa domnievam, že publikácia mohla obsahovať viac prípadových štúdií, resp. mala obsahovať viac kon-

krétnych sporov riešených Súdnyim dvorom Európskych spoločenstiev.

D. Nováčková, vedúca autorského kolektívu, začala svoje aktivity rozvíjať po návrate zo zahraničia v roku 1993. Námet a problematika jej publikačnej činnosti je jednoznačná: európske právo a európska integrácia.

Jej pohľad na európsku integráciu má germánsky pôvod. Svoje odborné poznatky a skúsenosti z apli-

kačnej praxe prezentuje nielen doma, ale aj v zahraničí na rôznych medzinárodných podujatiach a konferenciách.

Nedá mi nespomenúť jej mimoriadnu aktivitu, ktorou sa zaslúžila spolu s M. Köningom o založenie prvej redakcie *Slovenské a Európske právo* v Slovenskej republike.

■
Jaroslav Straka*

Výjazdové zasadnutie Podvýboru Parlamentného zhromaždenia NATO pre Strednú a Východnú Európu

V dňoch 19. a 20. júna 2000 sa v Bratislave konalo výjazdové zasadnutie *Podvýboru Parlamentného zhromaždenia NATO pre Strednú a Východnú Európu*. Toto zasadnutie bolo venované posúdeniu stavu priprav Slovenskej republiky na členstvo v Severoatlantickej aliancii. Parlamentné zhromaždenie NATO (PZ NATO) má päť výborov, jedným z nich je politický a práve v rámci neho pracuje Podvýbor pre Strednú a Východnú Európu. Politický výbor navštevuje tieto krajiny, vypracúva správy o politickej situácii a vojenských a bezpečnostných aspektoch. Správy potom predkladá generálnemu zhromaždeniu PZ NATO, ktoré ich preskúma a vypracuje záverečnú správu. Slovensko ako asociovaný

člen PZ NATO a je aj členom programu Partnerstvo pre mier.

Na bratislavskom zasadnutí Podvýboru sa zúčastnili zástupcovia národných parlamentov členských krajín NATO (*francúzske Národné zhromaždenie, nemecký Bundestag, poľský Sejm a Senát, Turecký parlament a Senát Parlamentu Českej republiky*) zároveň sú členmi Podvýboru aj krajiny, ktoré sa o členstvo v NATO uchádzajú (*Estónsko a Slovenská republika*).

Členovia Podvýboru sa v rámci svojho programu v Bratislave stretli s predsedom Národnej rady Slovenskej republiky (NR SR) Jozefom Mištom, predsedom Zahraničného výboru NR SR Petrom Weissom, predsedom Výboru NR SR pre obranu a bezpečnosť Vladimírom Palkom,

---

* *Jaroslav Straka; prof., PhDr., DrSc., Katedra medzinárodného práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica*

ministrom zahraničných vecí Slovenskej republiky Eduardom Kukanom, ministrom obrany Slovenskej republiky Pavlom Kanisom, náčelníkom Generálneho štábu Armády Slovenskej republiky Milanom Cerovským a predsedom vlády Slovenskej republiky Mikulášom Dzurindom.

Súčastou programu delegácie bola aj diskusia pri okrúhlym stole s akademickými pracovníkmi a novinármi. Diskutovalo sa hlavne na dve témy. Prvou bola téma podpory verejnosti pre vstup Slovenskej republiky do Severoatlantickej aliancie, ktorú uviedla Olga Gyárfášová z Inštitútu pre verejné otázky. Hostia sa živo zaujímali o súčasnú podporu verejnosti pre vstup do NATO a je predpoklad, že práve tento údaj bude jedným z kľúčových údajov pri rozhodovaní o prijatí Slovenskej republiky do Severoatlantickej aliancie. Okrem uvedených akademických pracovníkov sa pri okrúhlym stole stretli ďalší zástupcovia Inštitútu pre verejné otázky, Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky, Euro-atlantického centra, Občiansko-demokratickej mládeže a zástupcovia médií. Na tému verejnej mienky vystúpili aj zástupcovia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky, ktorí sa zaoberajú projektom získania čo najväčšej podpory slovenskej verejnosti pre vstup do Aliancie.

Druhou témou boli vzťahy Rusko a NATO a možný dopad postojov Ruska v tejto otázke pre Slovenskú republiku, s ktorou vystúpil Peter Juza. Úsilie o členstvo v NATO je v súlade so životnými záujmami Slovenskej republiky. Toto smerovanie je založené na dôkladnom zhodnotení medzinárodnopolitického vývoja v Európe po skončení studenej vojny. Slovenská republika môže jedine v NATO získať okamžité a kolektívne záruky svojej bezpečnosti. Integrované snahy smerom k Severoatlantickej aliancii sa však stretli s nesúhlasom Ruska. Analytik Peter Juza poskytol obraz o tom, ako Rusko vníma potenciálne členstvo Slovenska v NATO a posledný vývoj v tejto oblasti aj v kontexte zmeny na poste ruského prezidenta. Poslanci sa zaujímali aj o túto tému a záverom dospeli k názoru, že Rusko si bude postupne musieť zvyknúť na to, že krajiny, ktoré kedysi boli súčasťou tzv. východného bloku, sa rozhodli pre orientáciu stotožnenia sa s hodnotami, ktoré reprezentuje NATO.

Počas zasadnutia podvýboru v Bratislave bolo počuť jasne artikulovanú podporu PZ NATO pre vstup Slovenska do Aliancie. Zároveň naznačili, že okrem našej pripravenosti bude rozširovanie závisieť aj od výsledku prezidentských volieb v Spojených štátoch amerických.

■
Júlia Hurná*

* *Júlia Hurná; Mgr., tajomníčka Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre európsku integráciu*

Slovenský inštitút medzinárodných štúdií pripravil v rámci svojej vydavateľskej činnosti preklad knihy:

Charles Dick a Anne Aldis (eds.): *Stredná a východná Európa: Problémy a perspektívy*

Výskumné centrum štúdií konfliktov (*Conflict Studies Research Centre – CSRC*) takmer desaťročne usilovne monitorovalo prebiehajúce výrazné zmeny v krajinách strednej a východnej Európy, ako aj v nástupníckych štátoch bývalého Sovietskeho zväzu. Niektoré krajiny sa dychtivo transformujú na demokracie s trhovým hospodárstvom, iné zvládajú tento proces menej dobre a pár z nich vyvíja veľmi malú alebo takmer žiadnu snahu. Medzitým staré nepriateľstvá ožili a nové vyrástli na troskách kolízie komunistickej minulosti s novou dynamikou.

Cielom tejto monografie, ktorej autormi sú analytici Centra, je vyjsť z množstva nazbieraných poznatkov a prezentovať dnes dôležité oblasti. Uznajúc úspešné kroky, sústreďuje sa na tie krajiny a regióny, kde problém naďalej existuje, alebo rastie a je sprevádzaný rizikom vnútroštátneho či medzištátneho konfliktu. Úvodná kapitola Charlesa Dicka *Od obdobia brozby k obdobiu nebezpečenstiev* je užitočným prehľadom toho, čo kedysi bývalo železnou oponou, pričom ostatné práce idú väčšmi do hĺbky regiónov a otázok, ktoré môžu v budúcnosti spôsobiť obavy (Trevor Waters *Jazyk a národná identita*, Bulbarsko – *teraz na ceste k bezpečnej budúcnosti?*, Mark Smith *Rusko 1998*, A. Kennaway *Súčasný stav ruského hospodárstva*, *Ruský vojensko-priemyselný komplex*, Michael Orr *Ruské ozbrojené sily ako faktor regionálnej stability*, James Sherr *Nové obdobie problémov Ukrajiny*, Charles Blandy *Kaukazský región a Kaspický bazén: zmena, komplikácia a výzva*, Henry Plater-Zyberk *Ako stabilná je stredná Európa?*, Steven Main *Nestabilita pobaltského regiónu*, George Baleanu *Rumunsko na historickej križovatke*).

Hlavným cieľom tejto publikácie je poskytnúť perspektívu všetkým, ktorí sú (alebo môžu byť) zainteresovaní do problémov bývalého Sovietskeho impéria a jeho satelitov, či už ide o armádu, štátnu správu, diplomatov, akademikov alebo novinárov. Slovenský inštitút medzinárodných štúdií vydáva knihu s láskavou podporou Veľvyslanectva Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska vo vydavateľstve AEP – Academic Electronic Press.

Objednávky:

zasielajte na adresu: AEP – Academic Electronic Press, Bajzova 7, 821 08 Bratislava
tel.: 07/ 5557 5002, fax: 07/ 5556 4495, e-mail: skorvan@aepress.sk